

Motion till riksdagen 2011/12:A202

av **Josefin Brink m.fl. (V)**

Minskat övertidsuttag och enklare regler

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att taket för den allmänna övertiden bör sänkas till 150 timmar per arbetstagare och år.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det bör införas krav på dispens från Arbetsmiljöverket för uttag av extra övertid, inklusive extra mertid, och krav på tillstånd för nödfallsövertid under längre tid än två dygn.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att mertidsbegreppet bör tas bort ur arbetstidslagen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbetstidslagen bör ändras så att perioden som ska ingå i dygnsvilan blir densamma som i definitionen av natt, dvs. perioden mellan kl. 22 och kl. 6.

Minska övertidsarbetet

Somliga, mest kvinnor, hankar sig fram på deltid och tillfälliga jobb. Andra, mest män, arbetar mer än de vill och vad som är långsiktigt hållbart. Även om skillnaderna har minskat under senare år så är lönearbetet fortfarande ojämnt fördelat mellan könen. Den genomsnittligt överenskomna arbetstiden för män är mer än 4 timmar längre per vecka än för kvinnor. Den faktiska arbetstiden skiljer sig åt ännu mer. Män lönearbetar nästan 6 timmar mer per vecka än kvinnor. Enligt SCB:s arbetskraftsundersökning arbetade 727 000 personer tillsammans mer än 4,6 miljoner övertidstimmar under mätveckan andra kvartalet 2011. Män stod för 63 procent av dessa övertidstimmar.

Fel! Okänt namn på

Fördelningen av det obetalda hemarbetet står i omvänd proportion till fördelningen av det betalda arbetet. Den skeva arbetsdelningen mellan könen måste brytas om vi ska uppnå verklig jämställdhet i såväl arbetslivet som privatlivet. Medan en stärkt rätt till heltid framför allt skulle bidra till ökad andel betalt arbete för kvinnor så skulle en begränsning av övertidsuttaget bl.a. bidra till ökade möjligheter för män att ta större ansvar för det obetalda hemarbetet.

Det stora övertidsuttaget, främst bland män, är inte bara ett problem ur jämställdhetssynpunkt. Där ett mer eller mindre permanent utnyttjande av övertid sker bör en del av övertidsarbetet kunna omvandlas till nya anställningar. Även ur arbetsmiljösynpunkt finns det goda skäl för att hålla nere antalet övertidstimmar. Det är väl känt att stor arbetsbelastning under alltför många arbetstimmar sliter ut arbetstagare. Det är inte acceptabelt att arbetstagare sliter ut sig i förtid. Det är en mycket viktig anledning till att försöka minska övertidsuttaget i arbetslivet.

Deltidsbegränsningen i arbetslöshetsförsäkringen kan också ha bidragit till det höga övertidsuttaget eftersom regelverket försvårar för arbetsgivare att få tag på personer som är beredda att ta kortvariga tillfälliga anställningar.

Arbetstidslagen (1982:673) reglerar arbetstiden. Hela lagen eller delar av lagen får avtalas bort genom kollektivavtal, som dock inte får medföra att mindre förmånliga villkor tillämpas än vad som följer av EU:s arbetstidsdirektiv (2003/88/EG). Så har också skett för större delen av arbetsmarknaden.

Taket för allmän övertid ligger på maximalt 200 timmar per kalenderår. Utöver den allmänna övertiden har Arbetsmiljöverket, om kollektivavtal inte kunnat träffas, haft möjlighet att medge dispens för ytterligare övertid med högst 150 timmar per arbetstagare och kalenderår, eller ytterligare mertid med samma begränsning. Arbetsmiljöverket har också, om det funnits särskilda skäl, kunnat ge dispens från bl.a. vissa bestämmelser om nödfallsövertid och begränsningen av övertidsuttag under en fyraveckorsperiod eller en kalendermånad. Nu har riksdagen på regeringens initiativ slopat kravet på dispens från Arbetsmiljöverket för uttag av extra övertid och extra mertid. I stället är det tillåtet för arbetsgivare att ta ut extra övertid och extra mertid med högst 150 timmar per arbetstagare och kalenderår om det finns särskilda skäl för det och situationen inte har varit möjlig att lösa på annat rimligt sätt.

Det är väl känt att övertidsarbete medför hälsorisker. Med de nyligen beslutade reglerna kan det befaras att allmän övertid och extra övertid blandas samman och att det totala övertidsuttaget ökar. I praktiken riskerar vi att det blir ett "allmänt tak" för övertidsuttag på 350 timmar per arbetstagare och kalenderår. Vi bedömer att arbetstagarnas ohälsa riskerar att öka.

Regeringen säger sig ofta värna den svenska kollektivavtalsmodellen. Vi kan inte se att de nämnda ändringarna bidrar till detta. Eftersom de innebär ett gynnande av arbetsgivare som väljer att inte teckna kollektivavtal riskerar de tvärtom att försvåra möjligheterna att teckna avtal och underminera kollektivavtalsmodellen. Hittills har Arbetsmiljöverket i sin hantering av dispensärenden begärt att arbetsgivaren visat att kollektivavtal inte har kunnat träffas genom att förhandlingsprotokoll biläggs ansökan. Med de nya reglerna behöver arbetsgivare inte ens försöka att teckna kollektivavtal innan extra över-

eller mertid får tas ut. Eftersom lagstiftning har normerande verkan för de kollektivavtal som träffas tar vi det för troligt att arbetsgivares vilja att avtala om övertidsuttag kommer att minska och att krav på omregleringar i befintliga kollektivavtal kommer att ställas.

Nytt är också att arbetsgivare inte längre ska behöva söka tillstånd hos Arbetsmiljöverket om nödfallsövertid ska tas ut för längre tid än två dygn. I likhet med vad vi anfört avseende borttagandet av kravet på dispens för extra över- och mertid anser vi att det finns risk för att det totala övertidsuttaget ökar och viljan att teckna kollektivavtal minskar när arbetsgivarna inte behöver tillstånd för att ta ut nödfallsövertid under längre tid.

Vi ser behov av att minska övertidsuttaget. Taket för den allmänna övertiden bör därför sänkas till 150 timmar per arbetstagare och år. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Arbetsmiljöverkets tillsyn behöver också skärpas och hälsoaspekterna ska alltid beaktas när en arbetsgivare vill ta ut övertid utöver den allmänna. Det bör därför åter införas krav på dispens från Arbetsmiljöverket för uttag av extra övertid inklusive mertid och krav på tillstånd för nödfallsövertid under längre tid än två dygn. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Enklare övertidsregler

Vänsterpartiet vill också förenkla övertidsreglerna i arbetstidslagen. Med mertid förstås sådan arbetstid som vid deltidsanställning överstiger arbetstagarens ordinarie arbetstid och jourtid enligt anställningsavtalet. Allmän mertid får liksom allmän övertid tas ut med högst 200 timmar under ett kalenderår. Det finns inget behov av att i lagen använda skilda begrepp för övertidsarbete vid heltids- respektive deltidsanställning. Mertidsbegreppet skapar endast förvirring och bör därför tas bort. Allt arbete utöver det överenskomna är övertidsarbete. Rätten till ersättning för övertids- och mertidsarbete regleras genom kollektivavtal och påverkas inte av den föreslagna regelförenklingen.

Mertidsbegreppet bör tas bort ur arbetstidslagen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Bättre och enklare regler om dygnsvila

Arbetstidslagen innehåller ett förbud mot nattarbete. Om de avtalsslutande parterna inte kommer överens om en annan förläggning av arbetstiderna är det lagen som gäller. Det ger arbetstagarna ett visst inflytande över arbetstidens förläggning. Vill arbetsgivaren förlägga arbetstiden på natten eller variera veckoarbetstiden måste denne förhandla och träffa överenskommelse om detta med den fackliga organisationen. Så sker också i stor utsträckning. Ar-

Fel! Okänt namn på

betsgivarna köper ökad flexibilitet och bättre avkastning på sina investeringar genom att erbjuda kortare arbetstid och/eller ekonomisk ersättning. Arbetstagarerna garanteras ett visst inflytande över arbetstidens förläggning via avtal och får viss kompensation i tid och/eller pengar för obekväma arbetstider och oregelbundet arbete. Natt- och skiftarbete sliter dock hårt på människor. Det är därför viktigt med en tydlig skyddslagstiftning för personer som arbetar på obekväma och oregelbundna arbetstider.

Enligt arbetstidslagen, 13 §, ska alla arbetstagare ha minst 11 timmars sammanhängande ledighet under varje period om 24 timmar (dygnsvila). I den dygnsvila som alla arbetstagare har rätt till ska tiden mellan midnatt och kl. 5 ingå. I 13 a § samma lag anges att med natt avses perioden mellan kl. 22 och kl. 6. Forskningen har visat att människokroppen på nätter är känsligare för störningar och även för vissa betungande former av arbetsorganisation och att långa perioder av nattarbete kan vara hälsovådligt för arbetstagare och äventyra säkerheten på arbetsplatsen.

Mot bakgrund av det slitage på människor som det innebär att arbeta natt och att det är ologiskt och onödigt med två olika definitioner på natt i samma lag anser vi att lagen bör förbättras och förenklas. Arbetstidslagens 13 § bör därför ändras så att perioden som ska ingå i dygnsvilan blir densamma som i definitionen av natt i 13 a §, det vill säga perioden mellan kl. 22 och kl. 6. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 20 september 2011

Josefin Brink (V)

Ulla Andersson (V)

Christina Höj Larsen (V)

Jacob Johnson (V)

Rossana Dinamarca (V)

Wiwi-Anne Johansson (V)